

Herman Holm

INDUSTRIENS
UTREDNINGSGENOMGÅNGEN
UTREDNINGSGENOMGÅNGEN
ARKIVET

Board of Trade
June 20/9 47

Den brittiska handelspolitikens problem. Friedrich vied

Wholesale Inst 7/10 '47

Uthandelsens betydelse

P. O. Gott som

Det finns sannolikt inget ~~annat~~ land i världen för vilket handeln med andra länder betyder så mycket som för England. Landet är litet och tätt befolkat. Det saknar alla viktigare råvaror med undantag av kol. Det egna jordbruket kan inte i tillräcklig utsträckning försörja landet med nödvändiga livsmedel. England är sålunda i mycket hög grad hänvisat till import, till en import av absolut livsviktiga förnödenheter, förutan vilka landets levnadsstandard skulle tvingas ned på en mycket låg nivå. England måste med andra ord importera en betydande del av sitt dagliga bröd. Av de 850 miljoner pund som betalades för varuimport år 1938 föll också nära hälften på livsmedel, samt ungefär 1/4 på vardera råvaror och industriprodukter.

Vi förstå importens betydelse ännu bättre, om vi titta litet närmare på sammansättningen av dess huvudbeståndsdelar. Låt oss ta livsmedlen först. Före kriget bestodo dessa till över hälften av importerade

varor. Mer än hälften av allt kött, så gott som alla fettämnen, $\frac{4}{5}$ av sockret och $\frac{9}{10}$ av all spannmål som förbrukades, hade hämtats utifrån. Beträffande sådana långt ifrån oviktiga varor såsom te, kaffe, kakao och tobak var England givetvis totalt beroende av importen. Härtill kommer att England måste importera stora mängder fodermedel för att kunna upprätthålla den inhemska produktionen av kött, bacon och mejeriprodukter. Den totala inhemska livsmedelsproduktionen räckte år 1938 bara till för $\frac{1}{3}$ av befolkningen, resten måste alltså importeras.

Vad råvarorna beträffar, är, som sagt, kol den enda där England är eller rättare sagt borde vara självförsörjande. I dagens läge är, som vi vet, även kolförsörjningen långt ifrån tillräcklig. Övriga råvaror måste i mycket stor utsträckning importeras. Hela bomullsbehovet, $\frac{9}{10}$ av all ull, $\frac{1}{3}$ av järnmalmen, största delen av trävarubehovet, allt gummi, all koppar och aluminium och mycket mera måste tas från främmande länder.

Vad den tredje stora importposten, industriprodukter, beträffar, skall jag bara nämna att 1/3 bestod av rena konsumtionsvaror, medan återstoden följaktligen var avsedd för den inhemska produktionen.

Hur kunde England före kriget betala för denna väldiga import?

Till betalningsförpliktelserna för import av varor komma ju även sådana som avse utländska tjänster, militära och politiska åtaganden utomlands etc. Huvudsakligen på följande tre sätt: genom export av engelska produkter, i synnerhet industriprodukter, genom avkastning från utländska kapitalinvesteringar och genom olika tjänster till utlandet, främst sjöfart. Med export av engelska varor kunde c:a 55 % av importen täckas. Räntheinkomster från investeringar i utlandet räckte till att betala nära 25 % och inkomster från sjöfart och diverse finansiella tjänster ungefär 15 %. För att täcka de återstående 5 % av den totala importen kunde England emellertid under hela trettioåret inte åstadkomma löpande motprestationer utan ett underskott i den s.k. betalningsbalansen (förklara) uppstod som under åren närmast före kriget uppgick till omkring

60 miljoner pund. Detta underskott fick England lov att avhjälpa genom att tära på sina utländska kapitaltillgångar eller genom att upptaga lån från andra länder. Jag skall återkomma till detta litet senare.

Sådant var alltså i stora drag Englands handelsutbyte med främmande länder före kriget. Läger man ihop export och import var England världens största handelsnation. Tack vare denna omfattande utrikeshandel på i allmänhet för England förmånliga villkor och tack vare sin position såsom världens finansiella centrum kunde England upprätthålla en levnadsstandard som var bland de högsta i världen, bl.a. högre än vår.

I dag är som vi vet Englands ekonomiska läge helt amorlunda.

Landets ställning som ekonomisk världsmakt har i stor utsträckning gått förlorad under kriget, och England måste nu uppbjuda alla sina krafter, inte för att söka återvinna sin tidigare framstående position i världen utan för att rädda landet undan en ekonomisk katastrof. Förutsättningarna för en lönande handel med andra länder har försämrats oerhört. Importen som vi konstaterat vara så väsentlig för England har måst skäras ned

ganska kraftigt i jämförelse med förkrigstiden och inte ens för denna beskurna import kan England betala till fullo, utan landet har tvingats uppta betydande lån i utlandet.

*Krigets inverkan
på internat. ekon.
position.*

Kriget har försämrat Englands internationella ekonomiska position dels därigenom att det reducerat landets förmåga att exportera varor och tjänster, dels därigenom att det uppslukade en hel del av de utländska investeringarna, medan samtidigt skulderna till främmande länder undergingo en kraftig höjning. Till yttermera visso förändrades förhållandet mellan export- och importpriserna till Englands nackdel.

Man får en uppfattning om exportkapacitetens nedgång genom en jämförelse mellan siffrorna för sysselsättningen i exportindustrien vid krigets början och slut. År 1939 voro 1.3 miljoner arbetare verksamma i dessa industrier, år 1945 var antalet bara 400.000. Det säger sig självt att förstörelse, förslitning och bristande förnyelse av anläggningar och maskiner måste ha nedbringat exportförmågan högst väsentligt. Handelsflottan, som före kriget uppgick till 22 miljoner dödviktston, blev som vi ju vet hårt åtgången under kriget och inte mindre än 18 miljoner

dödviktston sänktes. Tack vare en intensiv skeppsbyggnadsverksamhet ägde handelsflottan år 1945 16 miljoner dödviktston men nedgången från före kriget är ändå ganska avsevärd. Genom realiseringen av en del av kapitaltillgångarna i främmande länder minskade ränteinkomsterna från dessa med hälften eller omkring 100 miljoner pund. Samtidigt ökades ränteutgifterna med nästan lika mycket genom den kraftiga upplåningen i utlandet. Dessutom försämrades, som jag nämnde, den engelska exportens internationella bytesvärde, så att engelsmännen för en viss importmängd måste lämna en betydligt större mängd exportvaror än före kriget.

Allt som allt försämrades Englands internationella ekonomiska position under kriget därhän att medan engelsmännen år 1939 kunde betala för 9/10 av sin import, kunde de år 1945 bara betala för hälften och år 1946 för omkring 2/3. Resten har främst täckts genom upplåning. I betalningsbalansen kommer detta till uttryck därigenom att underskottet i denna stigit från c:a 60 miljoner pund år 1939 till 400 miljoner pund år 1946. Det är väl att märka att detta kraftiga underskott uppkommit

trots att importen ^{år 1946/}endast nådde upp till omkring 2/3 av 1938 års nivå. Hade England importerat alla de livsmedel och råvaror som hade behövts för att täcka de mest besvärande bristerna på olika håll och för att få den industriella produktionen att flyta någorlunda jämnt hade underskottet stigit till allra minst 700 miljoner pund.

Möjligheterna att återställa jämvikten i Englands ekonomi har huvudsakligen ansetts ligga i en ökning av exportens volym utöver 1938 års nivå. I detta syfte uppställde den engelska regeringen förra året vissa mål för exportens ökning både på kort och lång sikt. Målet på kort sikt var att till utgången av 1947 öka exportvolymen med 40 % över 1938 års nivå, medan målet på längre sikt var en ökning med 75 % över denna nivå. Jag skall i fortsättningen i huvudsak uppehålla mig vid innebörden av och möjligheterna av att uppnå detta senare mål för att till sist med några få ord beröra utvecklingen på kort sikt.

En ökning av den engelska exporten med 75 % av 1938 års nivå synes otvivelaktigt vara en ganska svår genomförbar uppgift särskilt när man be-

tänker att den tilltagande industrialiseringen i världen måste leda till en skärpning av konkurrensen i synnerhet ifråga om Englands förnämsta exportvaror som just äro industriprodukter.

Man kan då först fråga sig varför en ökning med så mycket som 75 % av 1938 års nivå är nödvändig på lång sikt. De viktigaste skälen härtill äro i grova drag följande. Till att börja med tvangs England, som jag tidigare nämnt, under kriget och den närmaste tiden därefter, att å ena sidan göra sig av med en hel del, omkring 30 %, av sina utländska kapitaltillgångar och att å andra sidan uppta betydande lån från utlandet. För att motverka denna nedgång av ränteinkomsterna och ökningen i ränteutgifterna skulle exporten behöva ökas med någonting sådant som 40 %.

Vidare måste England på längre sikt söka göra sig kvitt det förkrigsunderskott i betalningsbalansen, som år 1938 uppgick till omkring 60 miljoner pund. Till detta skulle krävas en exportökning med 15 %.

Såsom ett tredje huvudskäl för en exportökning av denna omfattning måste nämnas det ökade importbehovet av livsmedel och råvaror som

följer med folkökningen, vidmakthållandet av den fulla sysselsättningen och den väntade produktivitetsökningen. För detta ändamål skulle behövas en exportökning med likaledes 15 % av förkrignivån, sammanlagt för de tre nu nämnda faktorerna alltså 75 %.

Förutom dessa tre huvudfaktorer finnas en del smärre poster av mera svåröverskådlig karaktär, som kunna komma att öka exportbehovet. Statliga utgifter utomlands för politiska och militära behov kunna exempelvis lätt tänkas förbli högre än före kriget och det försämrade förhållandet mellan export- och importpriser kan även tänkas bli bestående eller ytterligare försämrade.

På det hela taget måste man nog anse en exportökning med 75 % vara en ganska realistisk målsättning. Och även om den "riktiga" siffran skulle ligga närmare 50 eller 100 % har det mindre betydelse för det fortsatta resonemanget.

Man kan nu först fråga sig: vad blir följden om detta exportmål ej uppnås. England kunde naturligtvis försumma att betala sina skul-

der eller mer eller mindre slopa sina militära och politiska åtaganden utomlands; ingen av dessa utvägar torde dock vara särskilt lockande. Man kunde också tänka sig en ökad upplåning från utlandet eller försäljning av de utländska kapitaltillgångarna. Även dessa tillvägagångssätt äro av flera skäl föga önskvärda och de kunna ej heller praktiseras i det oändliga. Därtill kommer att deras utförbarhet är högst oviss; lån till ett land med kroniskt underskott i betalningsbalansen är ingen god affär och största delen av de återstående utländska tillgångarna äro inte utan vidare möjliga att realisera. Slutsatsen blir alltså den att om England inte lyckas uppnå sitt exportmål, måste detta på ett eller annat sätt resultera i en sänkning av importen. En mindre del av denna sänkning skulle kunna falla på den s.k. "osynliga" importen, såsom engelska turisternas utgifter i främmande länder, men då denna spelar en ganska obetydlig roll, står det klart att importinskränkningen till allra största delen måste gå ut över den "synliga" importen, d.v.s. importen av varor.

För att illustrera innebörden av ett misslyckande att uppnå det utstakade exportmålet kunna vi göra det långt ifrån orimliga antagandet att den engelska exporten på lång sikt inte kommer att överstiga 1938 års nivå. Denna nivå har visserligen redan uppnåtts och under år 1946/ något överträffats, men vi måste komma ihåg att det för närvarande råder en utpräglad säljarmarknad och när de omedelbara varubristerna världen runt ha avhjälpes kan exporten mycket väl falla tillbaka till denna nivå. Om nu exporten skulle förbli på denna nivå skulle den engelska importen behöva skäras ned med inte mindre $1/3$ av 1938 års volym, vilket skulle bli mindre än någon gång under kriget.

Vad skulle det innebära för England, om man bleve tvungen att skära ned importen i en sådan omfattning? Man skulle bli tvungen dels att öka den inhemska produktionen dels att minska konsumtionen av helt eller delvis importerade varor. Häremot måste man ställa de ökade behoven för såväl konsumtion som produktion som följer med den stigande folkmängden, och den tilltagande industriella produktionen. Gjorda beräkningar ha givit vid handen att en ökning av den inhemska produktio-

nen endast skulle kunna spara c:a 7 % av den totala förkrigsimporten. Besparingar skulle i så fall kunna göras genom ökad inhemsk jordbruksproduktion och genom tillverkning inom landet av en del industriprodukter som nu äro föremål för import. Någon minskning av råvaruimporten anses däremot ogenomförbar och här måste man i stället räkna med en ökning av importbehovet till följd av den ofrånkomliga produktionsökningen inom byggnads- och exportindustrierna som båda äro stora förbrukare av importerade varor. Eftersom, enligt nyss givna förutsättningar, importen skulle behöva skäras ned med $1/3$ av 1938 års volym och besparing- en genom ökad inhemsk produktion endast kunde beräknas uppgå till 7 % av denna volym skulle man tydligen bli tvungen att minska förbrukningen av importvaror med inte mindre än 26 %. Man får inte tro att det härvid skulle räcka att minska eller upphöra enbart med konsumtionen av importerade lyxvaror såsom kaviar, champagne o.dyl. Sådana varor utgjorde högst någon procent av förkrigsimporten. Nej, betydande nedskärningar i importen av många för landets ekonomi ytterst väsentliga varor fram-

för allt då livsmedel och råvaror skulle bli följden av en sådan utveckling som nu skisserats.

Vi ha alltså kunnat konstatera att ett misslyckande för England att driva upp exporten över 1938 års nivå skulle tvinga till avsevärda importinskränkningar. Detta skulle i sin tur leda till en betydande sänkning av den engelska levnadsstandarden. Genom den brist på råvaror som en sådan utveckling skulle medföra, skulle den även komma att utgöra ett allvarligt hot mot genomförandet av den fulla sysselsättnings politik.

Jag hoppas, att denna framställning av innebörden av det engelska exportmålet på lång sikt har klarlagt att en betydande ökning av den engelska exporten är väsentlig för landets ekonomiska välstånd. En ökning med så mycket som 75 % över 1938 års nivå kan mot denna bakgrund inte heller anses överdriven. Jag skall nu närmast peka på olika faktorer, som kunna inverka på Englands möjligheter att uppnå detta mål.

Det kan vara lämpligt att börja med en hastig överblick av den tidigare utvecklingen av den engelska utrikeshandeln. Vad exporten beträffar uppvisar den en på det hela taget oavbruten stegring fram till år 1913. Efter detta år har den befunnit sig i på det hela taget ständigt sjunkande. Detta behövde i och för sig inte ge anledning till oro om inte förhållandet hade varit det att importen, som före år 1913 hade stigit mer eller mindre i samma omfattning som exporten, på det hela taget fortsatte att stiga även efter detta år. Mellan åren 1913 och 1938 steg importvolymen med ungefär $1/4$, medan exportvolymen sjönk med $2/5$. Man kan då fråga sig hur England hade råd till detta. Två faktorer voro framför allt av betydelse härvidlag. För det första utvecklades den engelska exportens internationella bytesvärde i en för landet allt gynnsammare riktning. De genomsnittliga importpriserna voro knappast högre år 1938 än år 1913, medan exportpriserna stego med omkring $2/5$. För det andra började England redan omkring år 1930 att tära på sina utländska kapitaltillgångar. År 1913 översteg den totala exporten den totala importen med inte mindre än 30 %. Englands i utlandet investerade kapital

ökades alltså med mellanskillnaden. År 1938 förelåg, som vi hört, det motsatta förhållandet och exporten kunde endast täcka 92 % av importen. Återstoden täcktes huvudsakligen genom förtäring av de utländska kapitaltillgångarna.

Det säger sig självt att även om kriget inte hade påskyndat denna ogynnsamma utveckling, hade England ändå tvingats att förr eller senare ^{söka} återställa balansen i utrikeshandeln. Man hade ju inte kunnat leva på de utländska tillgodohavandena i oändlighet. Dessutom hade sannolikt det gynnsamma förhållandet mellan export- och importpriserna förändrats till Englands nackdel även utan krigets inverkan.

Orsakerna till denna för England ofördelaktiga utveckling av utrikeshandeln efter år 1913 voro framför allt den allmänna ökningen av tull- och andra handelsbarriärer som bl.a. begränsade världshandeln för Englands förnämsta exportvaror, industriprodukter samt övervärderingen av pundet som reducerade Englands andel i denna handel. Dessutom påverkades utvecklingen med all sannolikhet av ytterligare en betydelsefull faktor - den fortsatta industrialiseringen av länder som tidigare

voro stora köpare av engelska produkter. Man hör visserligen ofta att den tilltagande industrialiseringen i världen skulle verka till de förutvarande industriländernas förmån. Utvecklingen för Englands del stöder emellertid inte denna uppfattning. Så gott som hela nedgången i exportens volym mellan åren 1913 och 1937 kan tillskrivas det förhållandet att England fick minska sin export till länder med tilltagande industrialisering - USA, Japan, Ryssland, Indien och en del europeiska länder. Den engelska exporten till andra länder som i övervägande utsträckning äro råvaruproducerande, föll däremot knappast någonting.

Av vad jag nu sagt torde framgå att det andra världskriget inte plötsligt framkallade ett exportproblem för England. Det snarare skärpte - och detta i mycket hög grad - ett problem som länge hade förefunnits. England har nu inte bara att hejda den långvariga nedgången i exporten utan måste också söka utvidga den helst med så mycket som 75 %. Problemet blir inte lättare när man betänker huru kraftigt kriget gynnat industrialiseringen i vissa för England betydelsefulla avsättningsländer

såsom Canada, Australien och Brasilien. Dessutom har kontakten med många utländska marknader gått förlorade under kriget, då England tidvis tvangs att skära ned exporten till 30 % av förkrignivån.

Den marknad på vilken England räknar med att kunna avyttra sin export är framför allt världsmarknaden för industriprodukter. Före kriget utgjorde dessa mer än $3/4$ av den engelska exporten. Återstoden bestod huvudsakligen av kol, livsmedel och vissa industriella biprodukter. Det är osannolikt att kolexporten kommer att återuppnå förkrignivån på många år ännu och en eventuell ökning av övriga icke-industriprodukter kommer knappast att helt kunna uppväga nedgången i kolexporten. Följaktligen kommer en ökning med omkring 100 % av den industriella exporten att bli nödvändig om exporten i sin helhet skall kunna ökas med 75 % över förkrignivån. Före kriget representerade Englands export av industriprodukter bara 2 % av den totala förbrukningen av industriprodukter i världen. Denna siffra gäller även om vi som industriprodukter bara räkna sådana som tämligen lätt kunna transporteras från det ena landet

till det andra och utesluta sådana som huvudsakligen ha en lokal marknad såsom industritillverkade livsmedel etc. Englands andel i världsmarknaden, om man därmed menar världsförbrukningen, av industriprodukter var sålunda mycket liten och det kan tyckas som om det borde vara en ganska lätt uppgift att fördubbla denna andel, särskilt när man vet, att mellan åren 1870 och 1939 konsumtionen av industriprodukter över hela världen ökade med i genomsnitt $3\frac{1}{2}$ % per år. Emellertid är uppgiften inte fullt så enkel som dessa siffror antyda. Bara omkring 1/10 av världens industriproduktion var nämligen föremål för internationell handel år 1937. Härav följer att fastän den engelska exportens andel i världsförbrukningen av industriprodukter bara var 2 %, var dess andel i världsexporten av industriprodukter 20 %. Om man fattar världsmarknaden i denna snävare bemärkelse framstår uppgiften som betydligt vanskligare. Om omfattningen av världshandeln med industriprodukter förblev densamma som före kriget skulle England behöva beröva sina konkurrenter inte mindre än 1/4 av deras förkrigsmarknad.

Detta låter avskräckande mycket. Men det är viktigt att härvid hålla i minnet storleken av världsmarknaden i detta ords vidsträcktare bemärkelse, alltså = världsförbrukningen. Detta för tanken till en annan viktig möjlighet - nämligen att öka den del av den totala industriproduktionen i världen som blir föremål för internationell handel. Denna har inte alltid varit så låg som 10 %. I slutet på 20-talet var den omkring 15 % och år 1913 omkring 20 %. Men mellan åren 1913 och 1937 fördubblades den totala industriproduktionen i världen utan någon motsvarande ökning i världshandeln med dessa varor. En av orsakerna till detta kan, såsom antytts, vara att allt eftersom allt flera länder lära sig att tillverka industriprodukter blir de ömsesidiga fördelarna av internationell handel med dessa varor allt mindre. Men det viktigaste skälet till denna utveckling har otvivelaktigt varit den allmänna ökningen av olika restriktioner för den internationella handeln. Såsom ett exempel kan nämnas att tulltaxorna på den europeiska kontinenten i det närmaste fördubblades mellan åren 1913 och 1931. Det kan därför

råda föga tvivel om att ett vidsträckt undanröjande av dessa handelsbarriärer väsentligt skulle öka den internationella handeln med industriprodukter. Om man bara kunde öka den till den nivå som rådde i slutet på 20-talet, d.v.s. en ökning med 50 % ovan förkrignivån skulle Englands exportproblem bli väsentligt lättare. En fördubbling av Englands industriella export skulle då kunna ske samtidigt med att dess konkurrenter kunde öka sin export med nära $2/5$, ett långt steg från att söka tvinga dem att minska sin export med $1/4$. Härav förstå vi att det i hög grad bör ligga i Englands intresse att understödja sådana internationella överenskommelser som syfta till ett undanröjande av de internationella handelshindren.

Vid sidan av tullar och liknande handelsbarriärer finns det en annan viktig faktor som tenderar att reducera världshandeln nämligen bilateralismen (förklara). På 1920-talet var ungefär $3/4$ av all internationell handel bilateral och på 1930-talet ökades dess omfattning ännu mera. Då Englands intresse på lång sikt måste ligga i en ex-

*Bilateralism
artikel?*

pansion av världshandeln bör det alltså understödja de strävanden som gå ut på att söka förhindra bilaterala avtal och i stället verka för en ökning av den multilaterala handeln. Vad multilateral handel betyder för England framgår av beräkningar som gjorts rörande Englands utrikeshandel av år 1930. Hade världshandeln detta år uteslutande varit baserad på bilaterala avtal och inte bara, som fallet nu var, till $3/4$, skulle den engelska exporten ha varit omkring $2/5$ lägre än den i själva verket var. Förhållandena ha givetvis förändrats högst väsentligt sedan dess, men det finns inga som helst anledningar att tro att fördelarna med en multilateral handel skulle ha blivit mindre.

Vi har kunnat förstå, att det engelska exportmålet måste bli mycket svårt att nå, om inte den totala världshandeln med industriprodukter kan utvidgas, och England bör följaktligen uppmuntra alla åtgärder, som syfta till att understödja en sådan utveckling. Men om inte världshandeln med industriprodukter kan fördubblas, vilket otvivelaktigt är ett synnerligen optimistiskt antagande, måste England öka sin

andel i denna handel, om det skall kunna fördubbla sin export av industriprodukter.

Möjligheterna härtill beror givetvis i hög grad på konkurrenternas styrka. Om vi se på de olika industriländernas andel av världsexporten av industriprodukter år 1937 - den var då 10 miljarder dollar - finna vi, att Tyskland exporterade för 2 miljarder, Japan för nära 1, England för 2, Förenta Staterna för drygt $1\frac{1}{2}$ och andra länder, huvudsakligen europeiska, för $3\frac{1}{2}$ miljarder dollar. Tyskland och Japan svarade sålunda för nära $\frac{3}{10}$ av den totala exporten. Om, som en följd av fredsvillkoren, dessa länders exportförmåga kommer att hållas nere för en lång tid framåt, skulle detta kunna innebära en betydande fördel för den engelska exporten. Om dessa länders export exempelvis skars ned till hälften av förkrigsnivån utan att världshandeln med industriprodukter sjönk, skulle övriga länder följaktligen kunna öka sin export med $1\frac{1}{2}$ miljard dollar i förkrigspriser. Om vidare denna ökning fördelades i proportion till förkrigsexporten, skulle den engelska öka med omkring 400 miljoner dollar - en ökning med $\frac{1}{5}$ av dess omfatt-

ning före kriget. Detta skulle naturligtvis inte på långa vägar lösa Englands exportproblem, men det skulle i alla fall vara ett mycket värdefullt bidrag. Det är visserligen sant, att England som ett resultat av Tysklands och Japans minskade importförmåga kunde förlora kanske halva sin förkrigsexport till dessa länder. Men detta skulle i så fall bara betyda en minskning med 60 miljoner dollar. Det skulle också kunna hända, att andra av Tysklands och Japans förkrigsleverantörer skulle behöva minska sin import på grund av att deras inkomster sjunkit. Men detta skulle i deras fall främst komma att gå ut över importen av råvaror, snarare än av industriprodukter, varför världsmarknaden för industriprodukter inte skulle behöva minska på långt när så mycket som motsvarar minskningen av Tysklands och Japans export. En nedskärning av Tysklands och Japans exportkapacitet skulle sålunda vara till fördel för England, dock endast under förutsättning att landet inte tvingas att på ett eller annat sätt lämna understöd åt Tyskland. Som en följd av alla de krav som ha ställts och sannolikt även kommer att ställas på den tyska ekonomien föreligger nämligen stora risker, att Tysk-

land inte skall kunna skapa jämvikt i sin betalningsbalans utan bli hänvisat till hjälp från utlandet och däribland i icke ringa utsträckning från England. Nettoeffekten av den minskade konkurrensen från Tysklands sida är alltså omöjlig att beräkna - den beror ju i så hög grad på politiska avgöranden - men engelsmännen få under alla förhållanden vara beredda på att utvecklingen kan bli annat än enbart till deras fördel.

Före kriget var Förenta Staterna efter Tyskland Englands svåraste konkurrent på världsmarknaden för industriprodukter; efter kriget kommer Förenta Staterna otvivelaktigt att inta Tysklands plats. Den amerikanska industriexporten närmade sig stadigt den engelska under de 60, 70 åren närmast före andra världskriget. I början av 1870-talet utgjorde den blott 7 % av den engelska, år 1913 45 % och år 1937 85 %. Frågan är nu om denna utveckling kommer att fortsätta även i framtiden. Skall man döma av den omedelbara utvecklingen efter kriget kommer detta i hög grad att bli fallet. Under kriget föll Förenta Staternas export

av andra än för krigföringen avsedda varor med blott $1/3$, den engelska däremot med $2/3$. Man får heller inte glömma, att Förenta Staternas leveranser enligt låne- och uthyrningslagen gjorde många länder mera förtrogna med amerikanska varor; räknar man med dessa leveranser tredubblades i själva verket den amerikanska exporten under kriget. Ännu ett år efter krigets slut utgjorde den amerikanska industriexporten fortfarande mer än 150 % av den engelska.

Förenta Staterna lyckades sålunda bättre än England upprätthålla kontakten med sina utländska avsättningsmarknader såväl under som omedelbart efter kriget. Men lika viktig som kontakt och good-will är frågan om priset. Här inta engelsmännen en bättre position. Visserligen stego de engelska priserna mera än de amerikanska under kriget men pundets värde i förhållande till dollarn är $17\frac{1}{2}$ % lägre nu än år 1938. Punddeprecieringen uppvägde till fullo skillnaden mellan priserna redan före den amerikanska priskontrollens slopande i mitten av förra året, vilket givetvis avsevärt stärkte Englands konkurrenskraft.

Hur förhållandena komma att gestalta sig i fortsättningen är naturligtvis oerhört vanskligt att förutsäga. De engelska priserna bestämmas ju fortfarande av en rad kontrollåtgärder, subsidier och skatter vilka åtminstone delvis måste betraktas som onormala. Mycket hänger naturligtvis på den inre ekonomiska utvecklingen i bägge länderna, på takten i produktivitetsstegringen inom industrien, på utvecklingen på arbetsmarknaden och på en oändlig mängd andra faktorer.

Av särskilt stor betydelse för Englands möjligheter att tillskansa sig en större andel av världsmarknaden för industriprodukter är givetvis också Förenta Staternas val av exportpolitik. Den amerikanska exportviljan är utan tvivel betydande och uppfattningen att en kraftig utvidgning av Förenta Staternas export skulle på ett avgörande sätt försvåra uppkomsten av arbetslöshet där gör sig ej så sällan gällande. Om nu Amerika inlät sig på en hänsynslös exportoffensiv med användande av exportsubsidier, bundna lån, bilaterala avtal m.m. i full utsträckning, skulle sannolikt effekten på Englands export bli ödesdiger. En sådan politik skulle innebära, att Förenta Staterna försökte lägga sig

till med en större del av världsmarknaden för industriprodukter genom att tillgripa metoder, vilkas återverkningar lätt skulle kunna reducera den totala världshandeln. I sanning ett mörkt perspektiv för England.

Det är därför av yttersta vikt för England, att Förenta Stater-
na verkligen slår in på den handelspolitiska linje som de gjort sig
till talesmän för i sitt förslag till den nya världshandelsorganisa-
tionen och avsvärjer sig så många som möjligt av de vapen som kunna ut-
nyttjas för en exportoffensiv. Det vore fåfängt av engelsmännen att
tro, att de skulle kunna dra längsta strået i ett eventuellt handels-
krig. Ty även om de skulle lyckas öka sin export i förhållande till
den amerikanska, skulle England ändå bli lidande, då de världsekonomiska
rubbningar, som skulle bli följderna av en sådan utveckling, sannolikt
skulle minska världshandelns omfång. Dessutom äro Förenta Staternas ut-
sikter att förmå andra länder att köpa dess export säkert större än
Englands. Utlandets beroende av den amerikanska marknaden är nämligen
betydligt större än vad man i allmänhet tror. Under mellankrigstiden

var Förenta Staterna i själva verket den näst största importören i världen bara överträffad av England. Minst $1/3$ av den engelska exporten gick till länder, som voro mera beroende av den amerikanska marknaden än den engelska, bland dem sådana viktiga delar av det engelska imperiet som Canada och Sydafrika. Detta var före kriget. Efter kriget kommer den amerikanska marknaden med säkerhet att bli ännu betydelsefullare. Förenta Staternas dominerande ställning i världsekonomin är för övrigt i och för sig ett alldeles tillräckligt skäl för att andra länder skola avstå från ett handelskrig med dem. Låt vara, att landets förmåga att inverka på andra länder i viss utsträckning är lidande på den amerikanska marknadens dåliga rykte för instabilitet, för depressioner. Men detta rykte bygger huvudsakligen på erfarenheterna från 30-talet och det är inte orimligt att anta, att Förenta Staterna så småningom skall lära sig att göra sin ekonomi mera stabil.

Förenta Staterna kommer att bli Englands svåraste konkurrent långt före alla andra länder på världsmarknaden för industriprodukter;

de bägge länderna torde tillsammans få svara för halva världsexporten/. Ett gott handelsförhållande till dettaland borde alltså vara av vitalt intresse för England.

Man gör sig inte skyldig till någon överdrift, när man säger, att uppnåendet av det långsiktiga exportmålet, som sålunda kan behöva innebära en fördubbling av industriexporten, är en oerhörd uppgift för England, men den behöver inte ligga utom möjligheternas gräns. En ofrånkomlig förutsättning är dock, att England förmår att väsentligt öka såväl världshandeln med industriprodukter som sin andel i denna handel. Bretton Woods-överenskommelsen och förslagen till den internationella handelsorganisationen öppna betydande möjligheter i bägge riktningarna. De syfta till att öka världshandeln genom att sänka handelsbarriärerna och främja den multilaterala handeln. De lämna också två väsentliga förutsättningar för en framgång i Englands strävanden att öka sin andel i världshandeln. För det första ge de rätt till att depreciera pundet, d.v.s. sänka dess värde i förhållande till andra

valutor, om detta är nödvändigt för att bringa jämvikt i betalningsbalansen, samtidigt som de förbjuda en oberättigad depreciering av andra länders valutor i konkurrenssyfte. För det andra uppställa de vissa regler för att minska skillnaden mellan de olika ländernas exportstyrka, vilket är väsentligt för England med hänsyn till den starka ekonomiska ställningen hos landets främsta konkurrent, Förenta Staterna. Det kan sålunda inte vara någon förhastad slutsats att säga, att Englands möjligheter att uppnå sitt exportmål på lång sikt äro i hög grad beroende av ett framgångsrikt genomförande av Bretton Woods-överenskommelsens och den internationella handelsorganisationens principer.

På lång sikt bör det alltså, som vi sett, ligga i Englands intresse att understödja de strävanden som syfta till att eliminera handelshindren och befordra en multilateral handel. På kort sikt är förhållandet emellertid annorlunda. Så länge de nuvarande allvarliga rubbningarna i landets ekonomi äro rådande kan England helt enkelt inte avstå från att utnyttja de traditionella handelsvapnen, importrestriktioner, bilaterala avtal, exportsubsidier och de för England speciella imperie-

preferenserna så mycket mindre som dessa metoder nu i allt större utsträckning tillgripas av de flesta andra länder. För Englands del har den senaste ekonomiska utvecklingen i mycket hög grad ökat behovet av en tvångsstyrd utrikeshandel och bl.a. tvingat engelska regeringen att uppställa ett nytt exportmål på kort sikt. Det tidigare målet, vilket innebar en ökning av exportvolymen med 40 % över 1938 års nivå till utgången av 1947 har måst överges, och förhållandet mellan import och export har alltmer utvecklats till Englands nackdel. Underskottet i betalningsbalansen som år 1946 uppgick till 400 miljoner pund har på sista tiden nått upp till en nivå motsvarande 660 miljoner pund per år. För att avhjälpa denna ytterst kritiska situation har regeringen beslutat skärpa importrestriktionerna och skära ned importen till 85 % av 1938 års nivå, varigenom man räknar med att kunna spara 230 miljoner pund. De återstående 370 miljonerna ämnar man söka tjäna in på andra sätt, framför allt genom att driva upp exporten. Man inriktar sig därvid på en exportökning med inte mindre än 31 miljoner pund per månad, vilket

fel innebär en stegring med $1/3$ av exportens nuvarande volym. Detta mål avser man att förverkliga i två etapper. Först en ökning med 143 % av förkrignivån till mitten av år 1948 och sedan en ytterligare ökning till 164 % av denna nivå till slutet av nästa år.

Det nya exportprogrammet ger rum för flera olika möjligheter att nå detta mål. Likväl ha för alla viktigare varuslag bestämda exportmål fastslagits. Dessa röra sig från en bråkdelen av förkrigsexporten t.ex. beträffande kol och trävaror till en mångdubbel höjning av förkrignivån, t.ex. beträffande fordon, elektriska apparater och många andra industriprodukter.

Det säger sig självt att det nya exportprogrammet måste innebära en oerhörd kraftansträngning för det redan förut hårt pressade engelska näringslivet. Men problemet är inte löst bara genom att man lyckas producera exportvaror i tillräcklig omfattning, man måste ju dessutom se till att man kan finna avsättning för dem. Uppgiften är så mycket svårare som programmet även går ut på största möjliga avsättning inom de s.k. hårdvalutaländerna, d.v.s. de länder som inte lida brist på ut-

ländska valutor och då framför allt dollar. Dessa länder befinna sig ju i det lyckliga läget att kunna välja var de vilja göra sina inköp. Med länder inungefär samma ekonomiska situation som England räknar man däremot att kunna komma lättare till tals, och man har för avsikt att trädå i närmare kontakt med sådana länder genom en rad bilaterala handelsavtal. England hoppas även att sloandet av pundets konvertibilitet, d.v.s. dess utbyttbarhet mot andra valutor, skall tvinga utländska exportörer på England att köpa inom sterlingområdet.

Det är intressant att konstatera, att den senaste utformningen av den brittiska handelspolitiken ger uttryck för en allt tydligare strävan att öka landets ekonomiska oberoende framför allt då i förhållande till Förenta Staterna. Gestaltningen av exportprogrammet ger vid handen att man inte förlitar sig på något bistånd vare sig genom Marshallplanen eller några andra hjälpaktioner. Marshallplanen kan för övrigt eventuellt komma att innebära ökade svårigheter för den engelska exporten under de närmaste 12-18 månaderna därigenom att amerikanska maski-

ner m.m. tillföres den europeiska marknaden och därmed försvårar av-
sättningen av liknande engelska varor. Konkurrensen kommer i varje fall
att skärpas; pris, kvalitet och leveransförmåga blir i högre grad än
tidigare utslagsgivande. Den engelska exporten måste överhuvudtaget
räkna med ökade svårigheter, då de tillsammans med exportoffensiven be-
slutade importrestriktionerna från engelsk sida kunna leda till motåt-
gärder från andra länder och på det hela taget göra dem mindre benägna
att ta emot engelsk export.

Vi ha alltså sett att Englands handelspolitik på kort sikt i det
utomordentligt svåra ekonomiska läge som landet befinner sig ~~o~~ föga an-
sluter sig till den som borde vara gynnsammast för landet på lång sikt.
Detta är givetvis inte utmärkande bara för England utan för alla länder
vars ekonomi allvarligt rubbats genom kriget. Kvar står dock alltid det
faktum, att en fri, multilateral handel i längden ger det största eko-
nomiska utbytet för alla länder.